

Cite: Bil, M. M. (2022). Migrants mobility of the population in economic research: theoretical aspects [Migration Mobility of the Population in Economic Research: Theoretical Aspects]. *Demography and Social Economy*, 1 (47), 88-102. <https://doi.org/10.15407/dse2022.01.088>

<https://doi.org/10.15407/dse2022.01.088>

УДК [314.7:33.556]:330.88

JEL CLASSIFICATION: F22, O15

М. М. БІЛЬ, д-р екон. наук, старш. наук. співроб.

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»

79026, Україна, м. Львів, вул. Козельницька, 4

E-mail: bmm1983@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4979-4019

Scopus ID: 57218323030

МІГРАЦІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ В ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ¹

Міграційна проблематика потребує ширшого розкриття у фундаментальних дослідженнях. Одним із важливих завдань є конкретизація понятійно-термінологічного апарату дослідження міграції та усунення дискусій у міграційному тезаурусі, зокрема щодо змісту міграції як форми мобільності. Метою статті визначено обґрунтування змісту міграційної мобільності населення як фундаментальної економічної категорії, що формує теоретичні основи міграційних досліджень з виокремленням нової науки міграціології. Наукова новизна полягає в аргументації базових положень міграціології та конкретизації її міграційного тезаурусу в частині специфікації змісту міграційної мобільності. Методологічною основою дослідження стали діалектичний підхід, абстрактно-логічний метод, метод систематизації й узагальнення, застосування яких дало змогу сформулювати базові положення міграціології та уточнити її понятійно-термінологічний апарат. Формування міграціології підтверджують висновки провідних економістів і демографів. Міграціологія акумулює знання, підходить до аналізування та практичні рекомендації з питань регулювання міграції. Зважаючи на складність природи міграції, міграціологія формується як наука — міждисциплінарний синтез на перетині соціоекономіки, демографії, просторології і регіоналістики. Проблематика досліджень міграціології розвиває напрями: фундаментальної міграціології, яка, базуючись на міграційних теоріях, концептах, принципах, міграційній термінології, визначає

¹ Стаття підготовлена в рамках виконання гранту НАН України дослідницькими лабораторіями / групами молодих вчених НАН України «Міграційна мобільність молоді Карпатського регіону України: проблеми збереження та розвитку людського потенціалу» (№ д.р. 0121U110514)

засадничі положення щодо розуміння міграції в індикаторно-факторному комплексі; аналітичної міграціології, що розкриває методологію аналізування міграції з погляду причин, стану, тенденцій; міграційної кваліології, яка акцентує на методології кількісно-якісної оцінки впливу міграції на різні явища і процеси. Основними галузями знань міграціології визначено економічну, демографічну, соціальну і політичну, результати досліджень їх цілісно розкривають можливості вирішення міграційної проблеми на шляху забезпечення позитивної наслідковості для людини, суспільства й держави.

Розвиток міграційних досліджень потребує поглиблення й осучаснення методології аналізування міграції з коректним застосуванням термінології. У міграційному тезаурусі існує низка схожих за змістом понять, кожне з яких має специфіку. Беручи до уваги термінологічні протиріччя, у статті узагальнено основні підходи до розуміння міграції — як явища, процесу, системи, ознаки і форми мобільності. Багатоаспектність поняття міграційної мобільності населення піднімає наукову і практичну цінність його дослідження. У зв'язку з цим розкрито зміст міграційної мобільності, конкретизовано її просторово-часові, причинні і наслідкові характеристики в контексті впливу на розвиток людського потенціалу, та вказано на перспективність удосконалення методичних підходів до аналізування мобільності молоді.

Ключові слова: міграційна мобільність, міграційні дослідження, міграціологія, міграційна кваліологія, міграційний тезаурус, просторово-часові характеристики міграції, людський потенціал.

Постановка проблеми та актуальність. Міграційна проблематика залишається у фокусі підвищеної уваги науковців і практиків. Системні міграційні дослідження забезпечили акумулювання наукових положень, методичних підходів, практичних рекомендацій, що при збереженні актуальності проблематики міграції ведуть до виокремлення нової науки — міграціології. Поглиблення методології міграційних досліджень потребує конкретизації їхньої термінології, зокрема в частині означення специфіки застосування терміна «міграційна мобільність населення».

Термін мобільності в економічних дослідженнях можна розглядати за двома базовими підходами — з погляду зміни соціального, професійного, кваліфікаційного статусу особи (населення), її здатності адаптуватись до нових умов і можливостей, а також з погляду зміни місця перебування на визначені відстань і час. Перший підхід передбачає розгляд таких видів мобільності, як професійна, соціальна, культурна, духовна та ін. Другий підхід визначає просторову, територіальну, географічну мобільність. В економічних дослідженнях ці категорії є доволі комплексними та включають усі види переміщень, у т.ч. з міграційною, туристичною, освітньою, діловою (відрядження) метою. «Міграційна мобільність» має певну специфіку в трактуванні, адже зосереджує увагу на просторово-часових характеристиках міграції в потенційному і реалізованому станах з врахуванням умов середовища та відображенням впливу на зміні людського потенціалу особи-мігранта.

Актуальність даної публікації полягає в необхідності поглиблення теоретичних положень щодо розуміння міграційної мобільності населення як

специфічної категорії міграційних досліджень, що набуває додаткового значення в умовах поглиблення теоретико-методичних підходів до її аналізування. Від ступеня обґрунтованості міграційної термінології залежить достовірність практичних рекомендацій, зокрема в частині вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення формування та реалізації міграційної політики держави і регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розкриття змісту поняття міграційної мобільності населення, його специфіки в міграційному тезаурусі (розгляд міграції як явища, процесу, системи, ознаки, форми) враховані висновки авторитетних українських науковців, які звертались до фундаментальної міграційної проблематики. Оскільки в публікації зроблено акцент на дослідженні міграційної мобільності як базової категорії міграційних досліджень, передусім проаналізовано праці українських науковців, які зазначають факт формування нової науки про міграцію — міграціології: У. Садова (U. Sadova) [1], Н. Бортник (N. Bortnyk), Н. Мороз (N. Moroz) [2], Я. Петрова (J. Petrova) [3], М. Вербовий (M. Verbovyi) [4], Д. Баланиук (D. Balaniuk) [5]. Їхні ідеї, базуючись на вихідних твердженнях М. Денисенка, В. Іонцева та Ю. Хорева (M. Denysenko, V. Iontsev, B. Khoriev [6]), потребують розвитку та осучаснення в частині специфіки методологічного апарату дослідження міграціології та її ролі в системі знань економічної теорії і практики. Також актуальним є уточнення змісту міграціології та міграцієзнавства (Я. Кондратьєв (Ya. Kondratiev), Ю. Римаренко (Yu. Rymarenko), В. Олефір (V. Olefir) [7], О. Малиновська (O. Malynovska) [8]). Для окреслення актуальних методологічних напрямів і галузей знань міграціології враховані ідейні напрацювання українських авторів щодо просторології — Ю. Стадницький (Yu. Stadnytskyi) [9], кваліології — Т. Степура (T. Stepura) [10], міграноміки — А. Гайдучький (A. Haidutskyi) [11] та регіоналістики — В. Малиновський (V. Malynovskyi) [12], І. Студенніков (I. Studennikov) [13].

Попри те, що питання розвитку міграціології набуло актуальності у вітчизняній економічній науці, відсутні загальноприйняті підходи до її розуміння з виокремленням методологічних напрямів (фундаментальної й аналітичної міграціології) та основних галузей знань (економічної, демографічної, соціальної, політичної міграціології). У розвиткові міграційної термінології потребують узагальнення підходи до розуміння міграції та специфікації міграційного тезаурусу в частині означення міграційної мобільності населення. Для формулювання змісту даного поняття враховані обґрунтування Е. Лібанової (E. Libanova), О. Позняка (O. Pozniak) [14], Л. Рибаківського (L. Rybakovskyi) [15], Т. Заславської (T. Zaslavska) [16].

Новизна роботи полягає в обґрунтуванні формування нової науки міграціології на основі системних міграційних досліджень з розкриттям її методологічних напрямів та основних галузей знань. Міграціологію запро-

поновано розглядати як науку — міждисциплінарний синтез аналізування міграції населення, що формується на перетині соціоекономіки, демографії, просторології і регіоналістики. Визначено нову термінологію досліджень міграції, зокрема щодо аналітичної міграціології та міграційної кваліології. Завдяки узагальненню основних підходів до розуміння міграції, у статті конкретизовано зміст міграційної мобільності населення як однієї з базових категорій та актуального об'єкта сучасних міграційних досліджень, окреслено її просторово-часові, причинні і наслідкові характеристики. Результати статті формують основу для «обрамлення» міграційного знання в науці міграціології та подальшого розвитку методології дослідження міграційної мобільності населення.

Метою статті є розвиток концептуальних засад дослідження міграційної мобільності населення як однієї з фундаментальних категорій міграційних досліджень з виявленням специфіки в теорії і практиці економічного та регіонального розвитку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи наукового пізнання, що спрямовані на отримання фундаментальних результатів у міграційній теорії. Об'єктом є міграційна мобільність населення, предметом — наукові засади дослідження міграційної мобільності населення в системі знань нової науки міграціології. Використання методу діалектики дало змогу узагальнити сучасне розуміння міграціології як міждисциплінарної науки, виявити основні підходи до розуміння міграції як фундаментальної дослідницької категорії. Абстрактно-логічний метод дав можливість виокремити методологічні напрями та галузі знань міграціології. Методи систематизації й узагальнення дали змогу визначити основні предметні фокуси регіоналістики у дослідженні міграційного питання. Завдяки графічному методу схематично інтерпретовано висновки й узагальнення щодо формування міграціології, а також специфікації розуміння міграційної мобільності населення в суперечливому міграційному тезаурусі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усупереч викликам пандемії COVID-19, міграційна тематика зберігає актуальність для наукових досліджень. Для України міграційне питання актуалізує увагу науковців на проблематиці зовнішньої трудової й освітньої міграції, формуванні та реалізації державної міграційної політики. Результатом численних наукових досліджень є активний розвиток міграційної теорії та виокремлення в суспільній науці міграціології.

У вітчизняній теорії і практиці цілісного розуміння міграціології поки не сформовано. Це зберігає відкритість наукових дискусій серед економістів, демографів, соціологів та представників інших галузей знань, для яких міграція є актуальним об'єктом досліджень. У кінці 80-х років ХХ ст. М. Денисенко, В. Іонцев та Б. Хорєв запропонували використовувати термін

«міграціологія» для позначення науки про міграційний рух населення, обумовлений системою соціально-економічних відносин (середовищем) [6]. Спираючись на дане твердження, деякі автори брали до уваги питання міграціології та вибірково визначали її зміст.

Так, У. Садова розглядає міграціологію як науку про міграцію — закони та закономірності переселення, просторово-часові властивості руху, форми організації міграційних потоків та їх наслідків, методів вимірювання ризиків та ефектів, моделювання міграційних ситуацій, міграційної політики та механізмів її реалізації [1, с. 14], тобто робить акцент на комплексності методології науки міграціології. Н. Бортник та Н. Мороз визначають міграціологію як науку про кількісно-якісні характеристики міграції та всі процеси, що з нею пов'язані, зосереджуючись таким чином на кваліметрії оцінювання [2, с. 9]. Я. Петрова визначає міграціологію як особливу науку, предметом вивчення якої є концепція міграційної рухливості населення [3, с. 62]. У дослідженні М. Вербового обґрунтовується необхідність розвитку міграціології як окремого інтегрованого наукового напрямку, що інтегрує підходи різних галузей науки, дотичних до проблем трансміграції [4].

З визначених положень можемо узагальнити, що *міграціологія як наука є міждисциплінарним синтезом методології досліджень міграції як явища, процесу, системи, ознаки і форми мобільності населення з метою обґрунтування шляхів забезпечення її позитивної наслідковості для держави, суспільства й особистості*. Позитивна наслідковість означає: для держави — забезпечення сталого розвитку зі збереженням людського потенціалу в конкурентних умовах глобального мобільного простору; для суспільства — забезпечення людського розвитку в умовах свободи вибору та реалізації права на мобільність; для особистості — можливості розвитку особистісного потенціалу та його капіталізації.

Міграціологія є галуззю суспільних наук. Етимологія терміна, що містить грецьке «логос», вказує, що це передусім наука. Її слід вирізняти від міграцієзнавства як наукової дисципліни, що нині активно розвивається на основі методологічних результатів досліджень міграціології [7; 8].

На рис. 1 визначено основні методологічні напрями та галузі знань міграціології, які найбільш активно розвиваються у суспільних науках та формують базове уявлення про міграцію.

Виокремлення регіоналістики серед наук, що формують міграціологію, обумовлене трендом управлінської регіоналізації розвитку. Відтак міграційні дослідження на регіональному рівні набувають виняткового практичного значення. Децентралізація влади посилює роль регіонів як суб'єктів регулювання різних процесів, у тому числі міграційних, що обумовлює специфіку міграційних досліджень. Зростаюча роль регіонів потребує методологічного обґрунтування їх розширеної функціональності, що має

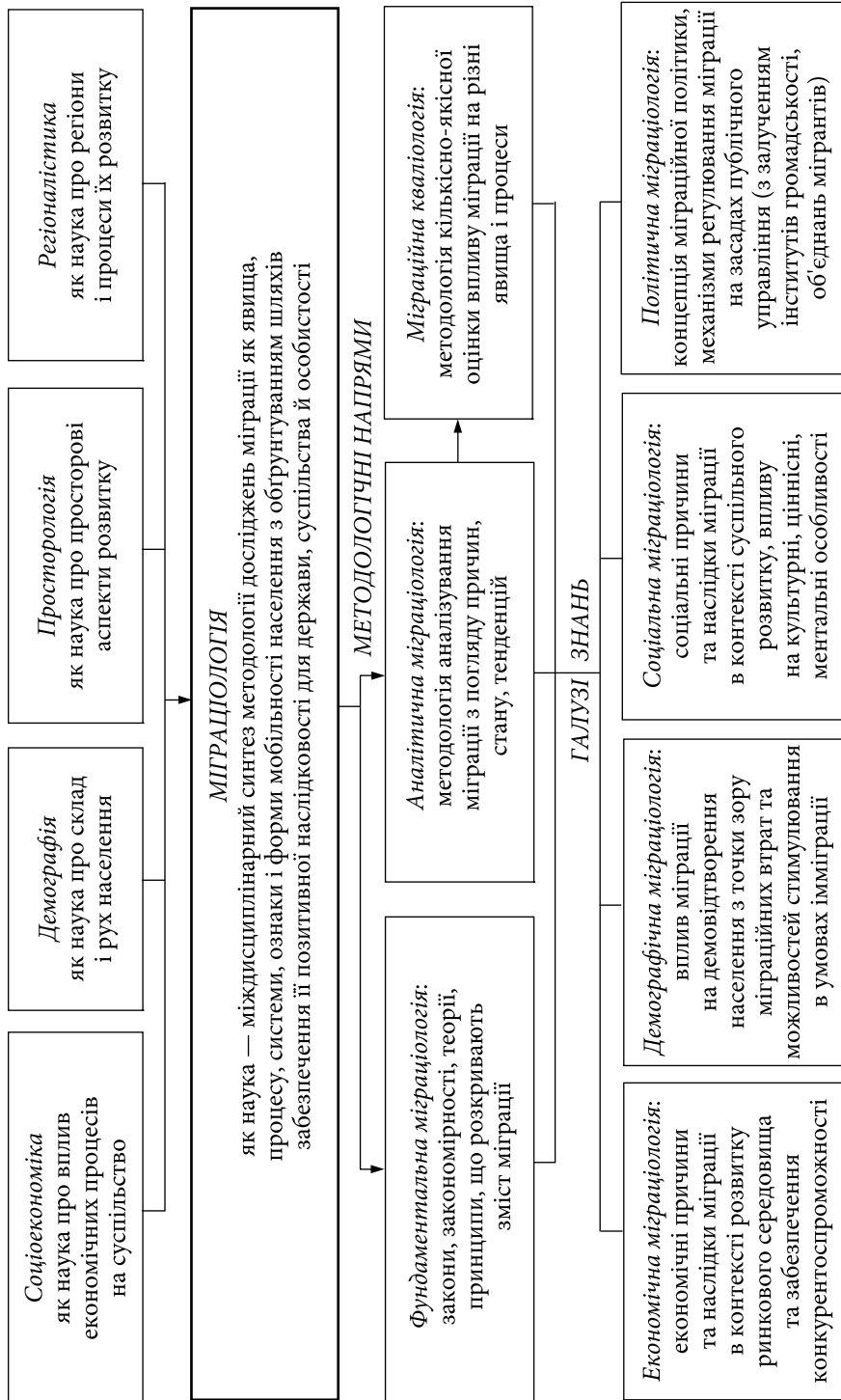

Рис. 1. Міграціологія як наука — міждисциплінарний синтез досліджень міграції населення
Джерело: узагальнено автором.

набувати випереджального характеру. Зокрема, як стверджує В. Малиновський, проблемним є хронічне запізнення наукової рефлексії щодо процесів, котрі відбуваються на регіональному рівні в умовах незавершеності становлення місцевих інститутів та їх реформування [12, с. 96].

Регіоналістика, попри її активний розвиток з 90-х років ХХ ст., за змістом по-різному інтерпретується в галузях економіки, географії, історії, права, державного управління. Систему досліджень про регіони часто ще називають «регіоністика», «регіонознавство», «регіонологія», «регіоніка». У праці І. Студеннікова регіоналістику запропоновано розглядати як напрям наукових досліджень комплексу чинників регіоналізації країни у взаємозв'язку з загальнодержавними управлінськими засадами, а регіонознавство — як наукову дисципліну щодо формування і розвитку регіонів [13, с. 70]. Наше розуміння регіоналістики полягає в її розгляді як науки про регіони та процеси їх розвитку. Предмет і мета дослідження визначають науковий напрям регіоналістики — географічний (просторовий), історичний, політичний, економічний, соціокультурний. Економічна регіоналістика включає комплекс досліджень про регіон як складну суспільну систему з визначеним ресурсним потенціалом, що є відкритою до зовнішніх впливів, здатна розвиватись, інтегруватись та генерувати нові системні утворення. Основними предметними фокусами економічної регіоналістики можуть бути:

- дослідження регіону за системним підходом як складної суспільної системи, котру формують поселенська, соціально-інфраструктурна, економіко-виробнича, освітня, працересурсна, фінансова, управлінська, інформаційна складові. Системний підхід дає змогу розглядати регіон як інституційну одиницю при формуванні територіальних міграційних систем;
- дослідження ендogenous потенціалу регіону, у т.ч. його складових (людської, природно-ресурсної, інфраструктурної, фінансової, управлінської), визначення можливостей та доцільності залучення зовнішніх ресурсів;
- дослідження системи відносин регіону як суб'єкта управлінської діяльності, а також учасника міжрегіонального, транскордонного, міжнародного співробітництва;
- дослідження тенденцій розвитку регіону, економічного зростання з обмежувальними екологічними факторами, його конкурентоспроможності в глобальному просторі перерозподілу ресурсів, у т.ч. людського потенціалу.

Економічна регіоналістика у фокусі досліджень міграційної мобільності населення передбачає постановку і розв'язання питань, пов'язаних з:

- формуванням і реалізацією міграційної мобільності населення як реакції на можливість використання людського потенціалу в регіоні порівняно з регіонами-реципієнтами у комплексі використання ендogenous потенціалу;

- визначенням пріоритетів неперервного покращення внутрішніх умов середовища людського розвитку регіонів в умовах високої міграційної мобільності населення. Пріоритети повинні визначатись у різних вимірах, оскільки регіони конкурують між собою за «людський потенціал» у межах країни, а також у глобальному просторі, що обумовлює поглиблення методології аналізування якісних параметрів їх прогресивних змін;
- обґрунтуванням концептуальних засад формування і реалізації регіональної міграційної політики, політики в інших сферах, що сприяють покращенню умов розвитку людського потенціалу.

Економічна регіоналістика у цілісній науці про регіони формує знання про міграцію як чинник та індикатор використання потенціалу регіону, вираженого в показниках соціальної й економічної ефективності.

Розвиток науки міграціології поступово вирізняє нові методологічні напрями та галузі знань, які формують міграціологічне знання. Серед них виокремлено фундаментальну та аналітичну міграціологію. Поглиблення методології аналітичної міграціології дає змогу говорити про формування міграційної кваліології.

Міграційна кваліологія передбачає здійснення кількісно-якісної оцінки впливу міграції на різні явища і процеси. Як зазначає Т. Степура, кваліологія формується на теоретичних засадах якості, кваліметрії (кількісного виміру якості) та управління якістю [10, с. 71]. Якщо мова йде про якість міграції, то в першу чергу вона оцінюється: на рівні особистості — через впливи на капіталізацію людського потенціалу; на рівні суспільства, регіону, держави — через впливи на процеси людського розвитку. Міграційна кваліологія як методологічний напрям міграціології має включати методичні підходи до оцінювання міграційної залежності на різних інституційних (держава, регіон, поселення; домогосподарство, людина) і функціональних (суспільство, економіка) рівнях. Актуальну проблему формує міграційна залежність економіки. А. Гайдуцький пропонує термін «міграноміка», який позначає економіку міграційно активного суспільства, що залежить від міграційного капіталу як залученого або такого, що інвестується з-за кордону [11]. Допустимість розвитку міграноміки має визначати міграційна кваліологія — в частині оцінки рівня залежності, її впливу на безпеку та ефективність використання ендogenous потенціалу.

Залежно від предмета і завдань дослідження, розвиток міграціології формує окремі галузі знань — економічну, демографічну, соціальну і політичну міграціологію (див. рис. 1). Необхідність державного регулювання міграції актуалізує дослідження політичної міграціології. Як зазначає Д. Баланюк, політична міграціологія дозволяє застосовувати системний підхід для створення міграційних стратегій задля реалізації довгострокових взаємопов'язаних принципів регулювання міграційної ситуації [5, с. 7, 12]. Сучасна політична міграціологія розвивається на засадах публічного

управління з залученням громадських об'єднань, інститутів діаспори та інших форм самоорганізації мігрантів і членів їхніх сімей. Політична міграціологія, попри формування порівняно нової галузі знань міграціології, теж має свою внутрішню розгалуженість, яку обумовлює специфіка регулювання міграції на різних рівнях. Якщо міграція для держави, регіонів чи громад є об'єктом міграційної політики, реалізованої через інструменти регулювання в особі органів державної влади, то міграційне питання для окремих організацій визначає необхідність міграційного менеджменту. Наукове обґрунтування інструментарію міграційного менеджменту специфікує можливості управлінського впливу окремої організації у функціональному середовищі її розвитку, зокрема в частині міграційного «стримування» свого персоналу, підбору кадрів в умовах кон'юнктурних і професійно-кваліфікаційних диспропорцій на ринку праці внаслідок еміграції, інтеграції іммігрантів у корпоративну культуру організації тощо.

Таким чином, міграціологія як наука про міграцію в різних аспектах і проявах активно розвивається. Одночасно з цим поглиблюється понятійно-термінологічна основа міграційних досліджень, що формує певні дискусії внаслідок суперечності *міграційного тезаурусу*.

Вітчизняні науковці у дослідженнях з питань міграції часто застосовують терміни міграції, міграційного процесу, мобільності, руху, переміщен-

Таблиця 1. Основні підходи до розуміння міграції населення

Підхід	Особливість розгляду міграції
Міграція як явище	Соціальне (поведінкове), економічне, політичне явище
Міграція як процес	Визначені етапи формування потенціалу міграції, підготовки до міграції, міграції (переміщення), адаптації, інтеграції, асиміляції, акультурації, натуралізації, рееміграції і т. д. залежно від типу міграційного процесу (реалізованого, нереалізованого, циклічного та ін.)
Міграція як система	Усталені й активні переміщення населення у визначених просторових координатах (між певними країнами, регіонами, поселеннями) з розвитком інфраструктури щодо руху населення та супровідних ресурсів (фінансів, товарів, знань, досвіду тощо)
Міграція як ознака мобільності	Властивість об'єкта, що визначає його здатність до переміщення й адаптації та може бути перманентною або набутою
Міграція як форма мобільності	Просторово-часові характеристики міграції в потенційному і реалізованому станах, що формуються під впливом конкурентних умов середовища та супроводжуються змінами людського потенціалу

Джерело: узагальнено автором.

ня і т. д. без уточнення їхньої специфіки. Ознайомлення з численними дослідженнями міграційної проблематики дає змогу узагальнити основні підходи до розуміння міграції — як явища, процесу, системи, ознаки і форми мобільності (табл. 1).

«Мобільність» у міграційних дослідженнях набуває різного трактування. У працях Л. Рибаківського і Т. Заславської вирізняється потенційний підхід до розуміння мобільності — як потенційної і психологічної готовності населення до міграції [15; 16]. Згідно з нашим баченням, у термін мобільності слід вкладати більш комплексний сенс — з охопленням причин, стану, наслідків переміщень та з акцентом на середовище (режим) їх здійснення.

Специфіка терміна «міграційна мобільність» полягає у з'ясуванні просторово-часових характеристик міграції в потенційному (здатність) і реалізованому (дія) стані, що формуються під впливом конкурентних умов середовища людського розвитку територій донора і реципієнта та супроводжуються змінами людського потенціалу.

Таким чином, поняття міграційної мобільності виникає при розгляді міграції як форми мобільності (інші форми — туристична, віртуальна). Окрім просторово-часових акцентів, дослідження міграційної мобільності охоплює аналізування міграційних наслідків щодо людського потенціалу, а також впливу середовища його розвитку на міграцію. Власне визначення правового, економічного, соціального, екологічного, політичного, геополітичного і ментального середовища дає змогу говорити про передумови формування потенціалу міграційної мобільності населення та можливості його реалізації. У дослідженні Е. Лібанової та О. Позняка зазначено про впливи на міжнародну мобільність населення України безвізового режиму та умов карантину [14]. Отже, в аналізі міграційної мобільності актуально акцентувати увагу на впливах умов зовнішнього середовища. У контексті людиноцентричної парадигми економічних досліджень середовище людського розвитку слід розглядати як сукупність чинників, що створюють умови для формування і використання людського потенціалу, у тому числі його капіталізації (рис. 2).

Одним з найменш розкритих аспектів впливу міграції на людський потенціал є дослідження його капіталізації для осіб з міграційним досвідом. Це можна з'ясувати шляхом формування методології якісного обстеження щодо змін фізіологічної, психологічної, інтелектуальної, освітньо-кваліфікаційної, соціальної і культурної складових потенціалу особи-мігранта, враховуючи впливи на членів його сім'ї. Результати таких досліджень можуть підтверджувати або, навпаки, заперечувати позитивну наслідковість міграційної мобільності, обґрунтованість права на мобільність у переліку свобод сучасної людини, що розширюють можливості її особистісного розвитку без прив'язки до конкретних територіальних умов.

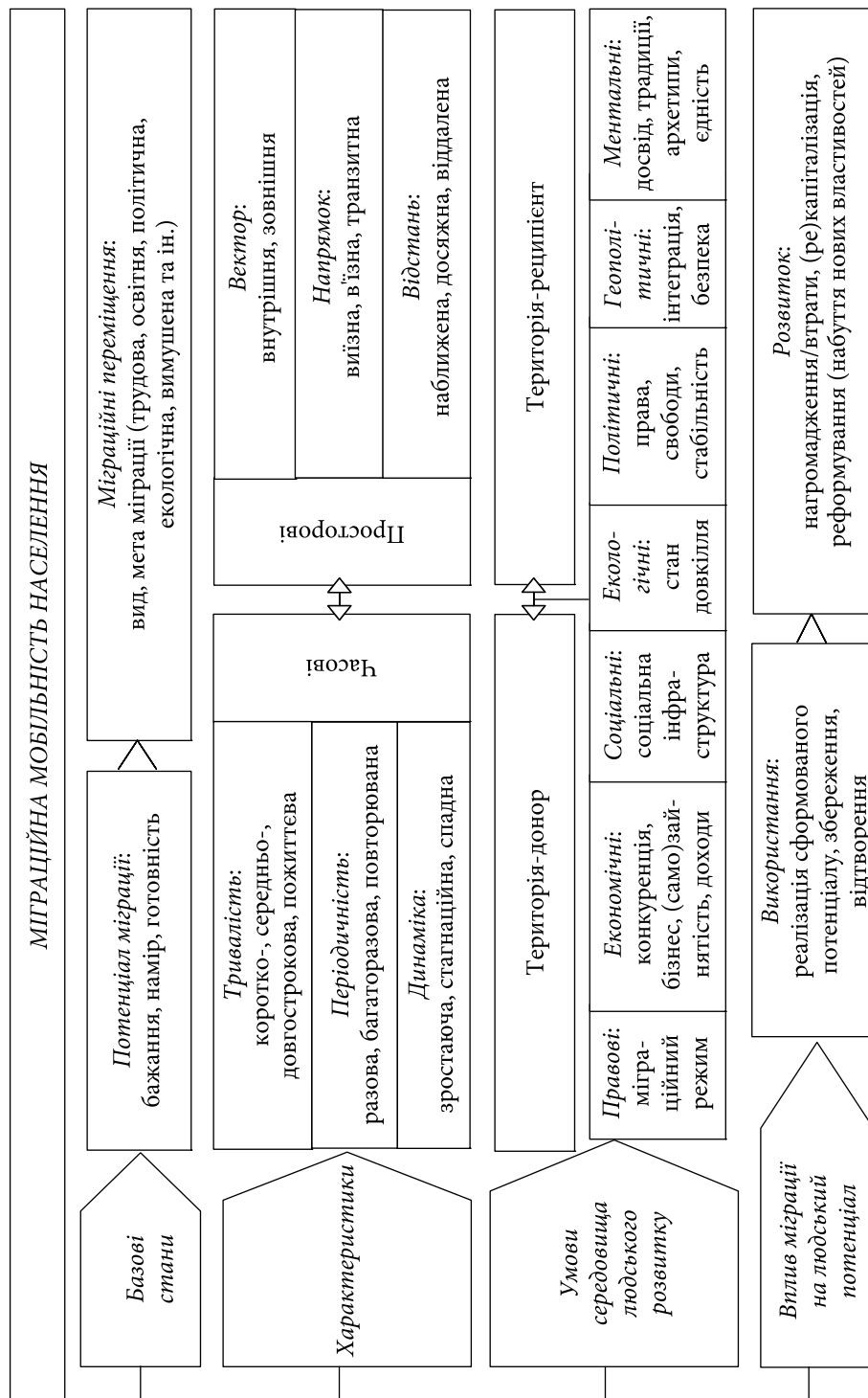

Рис. 2. Зміст міграційної мобільності населення з погляду методології дослідження
Джерело: узагальнено автором.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розвиток міграційних досліджень призвів до формування окремої науки міграціології. Це актуалізує визначення її змісту, методології, напрямів, галузей знань, що важливо для підкреслення комплексності та актуальності міграційної проблематики на перетині економічних, демографічних, соціальних і політичних досліджень. Визначення теоретико-методологічних положень міграціології залишається відкритим дискусійним питанням, особливо в частині формулювання її понятійно-термінологічного апарату. У міграційних дослідженнях українських науковців залишається невизначеною міграційна термінологія, зокрема в частині трактування термінів «міграція», «міграційний процес», «мобільність», «рух», «переміщення» та ін. Для уникнення термінологічних суперечностей доцільно розділяти підходи до розуміння міграції як явища, процесу, системи, ознаки і форми мобільності.

Розгляд міграції як форми мобільності актуалізує наукові дослідження на предмет міграційної мобільності населення. Дане поняття акцентує увагу на просторово-часових характеристиках міграції, поєднуючи її потенційний та реалізований стан, а також передбачає вивчення впливу середовища на міграцію з оцінюванням наслідків для людського потенціалу. Просторові характеристики міграції розкривають її вектор, напрямок і відстань, часові — тривалість, періодичність і динаміку. Дослідження умов середовища міграції має включати з'ясування впливів правових, економічних, соціальних, екологічних, геополітичних, політичних і ментальних факторів.

Міграційна мобільність населення як складна і комплексна категорія потребує системних досліджень з поєднанням фундаментальних і прикладних цілей. Проблематика досліджень міграційної мобільності є надзвичайно широкою. Для підвищення якості наукових результатів залишаються актуальними до обговорення питання методології аналізування міграційної мобільності у різних просторово-часових і суб'єктних вимірах. З огляду на зміст мобільності вкрай важливим є поглиблення теоретико-методичних підходів до аналізування міграційних наслідків крізь призму капіталізації людського потенціалу. Такі дослідження підкреслюють безумовність права на мобільність, однак апелюють до виконання завдання забезпечення позитивної міграційної наслідковості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Садова У. Я. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долинського НАН України». Львів, 2019. 263 с.
2. Бортник Н. П., Мороз Н. С. Міграціологія як наука про кількісно-якісні показники міграції населення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 9—15.

3. Петрова Я. В. Теоретичні моделі дослідження міграційних процесів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2014. № 1101. Вип. 32. С. 56—64.
4. Вербовий М. В. Феномен міграціології як окремого інтердисциплінарного наукового напрямку. *International relations*. Part «Economic sciences». 2018. № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3508 (дата звернення: 14.05.2021).
5. Баланюк Д. М. Стратегія міграційної політики в період національно-державного будівництва: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2009. 20 с.
6. Денисенко М. Б., Ионцев В. А., Хорев Б. С. Миграциология. Москва, 1989. 96 с.
7. Кондратьев Я. Ю., Римаренко Ю. І., Олефір В. І. Основи міграцієзнавства. Інститут держави і права НАН України. Київ, 2000. 424 с.
8. Малиновська О. А. Міграційні дослідження радянського періоду та їх вплив на сучасне міграцієзнавство в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2013. № 2. С. 156—166.
9. Стадницький Ю. І. Просторологія: наука про просторові аспекти ефективності. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. Вип. 1 (47). С. 18—22.
10. Степура Т. М. Розвиток людського потенціалу в умовах кваліфікації економіки України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.07. Вінниця, 2021. 608 с.
11. Гайдучий А. П. Міграноміка ХХІ століття. *Дзеркало тижня*. 2017. 7—13 жовт. № 1162. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/migranomika-hhi-stolittya-256261_.html (дата звернення: 01.06.2021).
12. Малиновський В. Я. Українська політична регіоналістика в контексті сучасних суспільно-політичних викликів. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2017. № 2 (33). С. 95—104. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.33.109728>
13. Студенніков І. Регіоналістика і регіонознавство: проблеми методології та категоріального апарату. *Регіональна історія України*. 2007. Вип. 1. С. 67—78.
14. Лібанова Е. М., Позняк О. В. Зовнішня трудова міграція з України: вплив COVID-19. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 4. С. 25—40. <https://doi.org/10.15407/dse2020.04.025>
15. Рыбаковский Л. Миграция населения. Три стадии миграционного процесса. Москва, 2001. 114 с.
16. Заславская Т. И. Трудовая мобильность как предмет экономико-социологического исследования. Новосибирск, 1974. 256 с.

REFERENCES

1. Sadova, U. Ya. (2019). Migration in the conditions of regional labor markets transformation of Ukraine: mechanisms of regulation. State Institution «Institute of regional research named after M. I. Dolishnyi of NAS of Ukraine». Lviv [in Ukrainian].
2. Bortnyk, N. P., & Moroz, N. S. (2016). Migration as a science of quantitative and qualitative indicators of population migration. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*. Series: Legal Sciences, 850, 9-15 [in Ukrainian].
3. Petrova, Ya. V. (2014). Theoretical models for the study of migration processes. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University*. Series: Sociological research of modern society: methodology, theory, methods, 32, 56-64 [in Ukrainian].
4. Verbovyi, M. V. (2018). The phenomenon of migration as a separate interdisciplinary scientific field. *International relations*. Part «Economic sciences», 15. http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3508 [in Ukrainian].

5. Balaniuk, D. M. (2009). Strategy of migration policy in the period of national-state construction (Extended abstract of candidate's thesis). Odesa [in Ukrainian].
6. Denysenko, M. B., Iontsev, V. A., Khoriev, B. S. (1989). Migration studies. Moskow [in Russian].
7. Kondratiev, Ya. Yu., Rymarenko, Yu. I., & Olefir, V. I. (2000). Fundamentals of migration studies. Kyiv [in Ukrainian].
8. Malynovska, O. A. (2013). Migration studies of the Soviet period and their impact on modern migration studies in Ukraine. *Demography and social economy*, 2, 156-166 [in Ukrainian].
9. Stadnytskyi, Yu. I. (2016). Prostorology: the science of spatial aspects of efficiency. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, 1 (47), 18-22 [in Ukrainian].
10. Stepura, T. M. (2021). Development of human potential in terms of qualification of the economy of Ukraine (Extended abstract of Doctor's thesis). Vinnytsia [in Ukrainian].
11. Haidutskyi, A. P. (2017). Migranomics of the XXI century. *Mirror of the week*, 1162. https://zn.ua/ukr/macrolevel/migranomika-hhi-stolittya-256261_.html [in Ukrainian].
12. Malynovskiy, V. Ya. (2017). Ukrainian political regionalism in the context of modern socio-political challenges. *Bulletin of the Yaroslav the Wise National University. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology*, 2 (33), 95-104. <https://doi.org/10.21564/2075-7190.33.109728> [in Ukrainian].
13. Studennikov, I. (2007). Regional studies and regional science: problems of methodology and categorical apparatus. *Regional history of Ukraine*, 1, 67-78 [in Ukrainian].
14. Libanova, E. M., & Pozniak, O. V. (2020). External labor migration from Ukraine: the impact of COVID-19. *Demography and Social Economy*, 4, 25-40. <https://doi.org/10.15407/dse2020.04.025> [in Ukrainian].
15. Rybakovskyi, L. (2001). Population migration. Three stages of the migration process. Moskow. [in Russian].
16. Zaslavskaya, T. Y. (1974). Labor mobility as a subject of economic and sociological research. Novosybyrsk [in Russian].

Стаття надійшла до редакції журналу 12.06.2021.

M. M. Bil, PhD (Economics), Senior Researcher
State Institution "Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"
79026, Ukraine, Lviv, Kozelnytska street, 4
E-mail: bmm1983@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4979-4019
Scopus ID: 57218323030

MIGRATION MOBILITY OF THE POPULATION IN ECONOMIC RESEARCH: THEORETICAL ASPECTS

Migration issues need more extensive coverage in fundamental studies. One of the important tasks is to specify the conceptual and terminological apparatus of migration research and eliminate discussions in the migration thesaurus, in particular on the content of migration as a mobility form. In view of this, the purpose of the article is to substantiate the content of migration mobility of the population as a fundamental economic category that forms the theoretical foundations of migration research with the separation of a new migration science. The scientific novelty is the substantiation of the basic provisions of migration studies and the specification of its migration thesaurus in terms of determining the content of migration mobility. The methodological basis of the study is a dialectical approach, abstract-logical

method, method of systematization and generalization, the use of which allowed to formulate the basic provisions of migration and clarify its conceptual and terminological apparatus. The formation of migration studies is confirmed by the conclusions of leading economists and demographers. Migration studies accumulates knowledge, approaches to analysis and practical recommendations for migration regulation. Given the complexity of the migration essence, migration studies is formed as a science-interdisciplinary synthesis at the junction of socioeconomics, demography, spatial science and regional studies. The issues of migration studies develop the following directions: fundamental migration studies, which determines the basic provisions for understanding migration in the indicator-factor complex, based on migration theories, concepts, principles, migration terminology; analytical migration studies, which reveals the methodology of analyzing migration in terms of causes, conditions, trends; migration qualiology, which emphasizes the methodology of quantitative and qualitative assessment of the migration impact on various phenomena and processes. The main branches of migration studies are economic, demographic, social and political, the results of which comprehensively reveal the possibilities of solving the migration problem by ensuring a positive consequence for person, society and state.

The development of migration research requires deepening and modernization of the methodology of migration analysis with the correct use of terminology. In the migration thesaurus there are a number of similar concepts, each of which has specifics. Based on terminological contradictions, the main approaches to understanding migration as phenomenon, process, system, sign and form of mobility are generalized. The multifaceted concept of migration mobility of the population raises the scientific and practical value of its research. In this regard, the content of migration mobility is revealed, its spatio-temporal, causal and consequential characteristics in the context of the impact on human development are specified, and the prospects for improving methodological approaches to analyzing youth mobility are indicated.

Keywords: migration mobility, migration research, migration studies, migration qualiology, migration thesaurus, spatio-temporal characteristics of migration, human potential.